ĢENERĀLADVOKĀTA
MANUELA KAMPOSA SANČESA-BORDONAS
[*MANUEL CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA*]
SECINĀJUMI,
sniegti 2021. gada 8. jūlijā [1]

Lieta C-289/20

IB
pret
FA

(*Cour d'appel de Paris* (Parīzes apelācijas tiesa, Francija) lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu)

Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu – Brīvības, drošības un tiesiskuma telpa – Starptautiskā jurisdikcija, spriedumu atzīšana un izpilde laulības lietās – Regula (EK) Nr. 2201/2003 – Pastāvīgās dzīvesvietas jēdziens

1. XX gadsimta pēdējos gados Eiropas Savienība saistībā ar tiesu iestāžu sadarbību civillietās, vispirms Māstrihtas līguma [2] un pēc tam Amsterdamas līguma [3] ietekmē saskārās ar ģimenes tiesību problēmām, kas ir saistītas ar integrācijas tendenci.

2. Attiecībā uz jurisdikciju laulību lietās pirmajai konvencijai, kas nestājās spēkā [4], sekoja Regula (EK) Nr. 1347/2000 [5], kuru atcēla ar Regulu (EK) Nr. 2201/2003 [6], kas ir spēkā esošais tiesību akts [7].

3. Tiesa ir interpretējusi Regulas Nr. 2201/2003 3. pantu, izskatot vairākus lūgumus sniegt prejudiciālu nolēmumu [8]. Neviens no tiem nebija, ja vien nekļūdos, par sekām, ko varētu izraisīt interpretācija, kas atzīst viena (vai abu) laulāto divas vai vairākas "pastāvīgās dzīvesvietas".

1 Oriģinālvaloda – spāņu.

2 Līgums par Eiropas Savienību (OV 1992, C 191, 1. lpp.); konkrētāk, K.3. pants saistībā ar K.1. pantu.

3 Eiropas Kopienas dibināšanas līgums (Amsterdamas līguma konsolidētā versija) (OV 1997, C 340, 173. lpp.); konkrētāk, 61. pants.

4 1998. gada 28. maija Konvencija par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildīšanu laulības lietās (OV 1998, C 221, 1. lpp.; turpmāk tekstā – "1998. gada konvencija").

5 Padomes Regula (2000. gada 29. maijs) par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par abu laulāto vecāku atbildību par bērniem (OV 2000, L 150, 19. lpp.).

6 Padomes Regula (2003. gada 27. novembris) par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par Regulas (EK) Nr. 1347/2000 atcelšanu (OV 2003, L 338, 1. lpp.).

7 Par tās spēkā esamību skat. šo secinājumu 27. punktu.

8 Piemēram, saistībā ar laulātā dubultpilsonību. Spriedums, 2009. gada 16. jūlijs, *Hadadi* (C-168/08, EU:C:2009:474; turpmāk tekstā – "spriedums *Hadadi*").

4. Šis lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu tādējādi ļaus Tiesai pievērsties jautājumam, kas jau ir radies citās jomās [9], bet nav atrisināts šajā jomā. Lai atbildētu, vispirms vajadzēs noteikt "pastāvīgās dzīvesvietas" jēdzienu, kad tas tiek izmantots, lai noteiktu starptautisko jurisdikciju laulības šķiršanas, laulāto atšķiršanas vai laulības atzīšanas par neesošu lietās.

I. Atbilstošās tiesību normas. Regula Nr. 2201/2003

5. Saskaņā ar 1. apsvērumu:

"Eiropas Kopiena ir noteikusi sev mērķi izveidot brīvības, drošības un tiesiskuma telpu, kurā tiek nodrošināta personu brīva pārvietošanās. Tālab Kopienai, cita starpā, ir jāveic pareizai iekšējā tirgus darbībai vajadzīgie pasākumi attiecībā uz tiesu iestāžu sadarbību civillietās."

6. Šīs regulas 8. apsvērumā ir norādīts:

"Attiecībā uz spriedumiem par laulības šķiršanu, laulāto atšķiršanu vai laulības atzīšanu par neesošu šī regula jāpiemēro tikai attiecībā uz laulības šķiršanu un nav jāattiecina uz tādiem jautājumiem kā laulības šķiršanas pamatojums, laulāto mantas piederība vai jebkuriem citiem saistītiem pasākumiem."

7. Saskaņā ar 3. pantu:

"1. Lietas, kas saistītas ar laulības šķiršanu, laulāto atšķiršanu un laulības atzīšanu par neesošu, piekrīt tās dalībvalsts tiesām:

a) kuras teritorijā atrodas:

   – laulāto pastāvīgā dzīvesvieta vai

   – laulāto pēdējā pastāvīgā dzīvesvieta, ja viens no tiem arvien tur dzīvo, vai

   – atbildētāja pastāvīgā dzīvesvieta, vai

   – laulāto kopīga pieteikuma gadījumā, viena vai otra laulātā pastāvīgā dzīvesvieta, vai

   – prasītāja pastāvīgā dzīvesvieta, ja viņš tur pastāvīgi dzīvojis vismaz gadu tieši pirms prasības iesniegšanas, vai

   – prasītāja pastāvīgā dzīvesvieta, ja viņš tur pastāvīgi dzīvojis vismaz sešus mēnešus tieši pirms prasības iesniegšanas un tam ir šīs dalībvalsts piederība vai, Apvienotās Karalistes vai Īrijas gadījumā, "domicils" šajā dalībvalstī;

b) kuras valsts piederība ir abiem laulātajiem vai, Apvienotās Karalistes un Īrijas gadījumā, kurā ir abu laulāto "domicils".

[..]"

[9] Mantošanas jomā spriedums, 2020. gada 16. jūlijs, E. E. (Jurisdikcija un mantošanai piemērojamie tiesību akti) (C-80/19, EU:C:2020:569; turpmāk tekstā – "spriedums E. E. (Jurisdikcija un mantošanai piemērojamie tiesību akti)").

II. Fakti, tiesvedība un prejudiciālais jautājums

8. FA, Īrijas pilsone, un IB, Francijas pilsonis, noslēdza laulību 1994. gadā Īrijā. Viņiem ir trīs bērni, kas jau ir pilngadīgi.

9. 2018. gada 28. decembrī IB iesniedza šķiršanās pieteikumu *tribunal de grande instance de Paris* (Parīzes Vispārējā pirmās instances tiesa, Francija).

10. Ar 2019. gada 11. jūlija rīkojumu *juge aux affaires familiales du tribunal de grande instance de Paris* (Parīzes Vispārējās pirmās instances tiesas ģimenes lietu tiesnesis, Francija) atzina, ka Francijas tiesas nav kompetentas lemt par laulības šķiršanu. Sprieduma pamatā bija šādi fakti:

– Ģimenes dzīvesvieta bija Īrijā, kur ģimene apmetās 1999. gadā un iegādājās nekustamo īpašumu, kas bija viņu ģimenes domicils; bērni tur dzīvoja un mācījās.

– Starp laulātajiem nebija notikusi atšķiršana, nebija apstākļu, kas ļautu secināt, ka laulātajiem ir bijusi kopīga vēlme pārcelt ģimenes domicilu uz Franciju.

– Savukārt vairāki apstākļi liecināja par IB personisko un ģimenisko saikni ar Īriju, kurā viņš atgriezās katru nedēļas nogali pie sievas un bērniem un regulāri nodarbojās ar sportu un pavadīja brīvo laiku.

– Sešus mēnešus pirms pieteikuma iesniegšanas (tādējādi pēc 2018. gada 27. jūnija) nav notikušas nekādas IB agrākā dzīvesveida izmaiņas, kas ļautu secināt, ka viņš ir pametis savu dzīvesvietu Īrijā. Gluži pretēji, viņš šajā valstī turpināja dzīvot tādu pašu ģimenes dzīvi līdz 2018. gada Ziemassvētku brīvdienām, kuras pavadīja ar sievu un bērniem ģimenes domicilā.

– IB piesaiste Īrijai neizslēdz viņa piesaisti Francijai, kurp kopš 2017. gada viņš katru nedēļu devās strādāt. IB faktiski ir divas dzīvesvietas: viena noteiktā nedēļas laikā Parīzē profesionālu iemeslu dēļ un otra – pārējā laikā kopā ar sievu un bērniem Īrijā.

11. IB pārsūdzēja pirmās instances tiesas rīkojumu *cour d'appel de Paris* (Parīzes apelācijas tiesa, Francija), lūdzot to atcelt un atzīt, ka Francijas tiesām ir teritoriālā jurisdikcija lemt par laulāto šķiršanu. It īpaši viņš noraidīja apgalvojumu par viņa nevēlēšanos izveidot Francijā "pastāvīgo vai ierasto savu interešu centru, lai tam piešķirtu stabilu raksturu".

12. FA lūdza apelācijas tiesu atstāt spēkā pārsūdzēto rīkojumu.

13. Kā norāda *cour d'appel de Paris* (Parīzes apelācijas tiesa), vismaz sešus mēnešus pirms šķiršanās pieteikuma iesniegšanas IB Francijā bija stabila un ilgstoša dzīvesvieta, tomēr neatsakoties no dzīvesvietas Īrijā, kur viņam joprojām bija ģimenes saites un kur viņš tikpat regulāri kā agrāk uzturējās personisku iemeslu dēļ.

14. Tādējādi tā uzskata, ka IB dzīvesvietai Francijā ir tik stabils un pastāvīgs raksturs, ka to var uzskatīt par pastāvīgu dzīvesvietu, un ka viņam tajā pašā laikā bija tāda paša rakstura dzīvesvieta Īrijā.

15. No tā izriet, ka Francijas un Īrijas tiesām varētu būt vienāda kompetence lemt par laulības šķiršanu saskaņā ar Regulas Nr. 2201/2003 3. panta 1. punkta a) apakšpunkta piekto un sesto ievilkumu.

16. Šajos apstākļos tā uzskata, ka ir nepieciešama "pastāvīgās dzīvesvietas" jēdziena interpretācija, un tādēļ uzdod Tiesai šo prejudiciālo jautājumu:

"Vai tādā gadījumā kā šis, kad no lietas faktiem izriet, ka viens no laulātajiem vienlaikus dzīvo divās dažādās dalībvalstīs, Regulas Nr. 2201/2003 3. panta izpratnē un tā piemērošanas nolūkā var uzskatīt, ka viņa pastāvīgā dzīvesvieta ir abās dalībvalstīs, kas nozīmē, ka tad, ja šajā pantā uzskaitītie nosacījumi ir izpildīti abās dalībvalstīs, šo abu valstu tiesām ir vienāda jurisdikcija lemt par laulības šķiršanu?"

III. Tiesvedība Tiesā

17. Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu tika reģistrēts Tiesā 2020. gada 30. jūnijā.

18. Rakstveida apsvērumus ir iesniegušas FA, Vācijas, Francijas, Īrijas un Portugāles valdības, kā arī Eiropas Komisija.

19. 2021. gada 17. februārī IB iesniedza motivētu lūgumu sarīkot mutisku tiesas sēdi. Tomēr viņš piekrita, ka, ņemot vērā veselības krīzes situāciju, tiesas sēde tiek aizstāta ar rakstveida apsvērumiem, un tas tā arī tika nolemts. Šos apsvērumus tiesas sēdes aizvietošanai papildus IB iesniedza Francijas un Īrijas valdības, kā arī Komisija.

IV. Analīze

A. Ievada apsvērumi

20. Prejudiciālā jautājuma premisa ir tāda, ka persona "vienlaikus dzīvo divās dažādās dalībvalstīs"[10]. Iesniedzējtiesa vēlas uzzināt šī faktora ietekmi, nosakot kompetento jurisdikciju, lai izspriestu laulības šķiršanas pieteikumu.

21. Lai atbildētu, ir jāizstrādā nostāja par to, kas ir jāsaprot ar pieaugušas personas "pastāvīgo dzīvesvietu" Regulas Nr. 2201/2003 3. panta 1. punkta a) apakšpunkta izpratnē. Ja apstiprinātos, ka šīs normas izpratnē IB *var* būt pastāvīga dzīvesvieta divās dalībvalstīs, būtu jārisina jautājums, vai abu valstu tiesām ir vienāda kompetence lemt par laulības šķiršanu.

22. Lai labāk izprastu piemērojamo normu, vispirms aplūkošu tās priekšgājējas.

23. Regula Nr. 2201/2003 reglamentē starptautisko jurisdikciju laulības lietās un lietās par vecāku atbildību, nolēmumu atzīšanu un izpildi un sadarbību starp iestādēm attiecībā uz visām Eiropas Savienības valstīm, izņemot Dāniju.

24. Šis nav pirmais tiesību akts šajā jomā. Kā jau minēju, 1998. gadā tika pieņemta konvencija par šiem pašiem jautājumiem (lai gan ierobežotākā apmērā attiecībā uz vecāku atbildību). Tai tika pievienots skaidrojošais ziņojums, kurā ir izskaidrota tās noteikumu jēga[11].

[10] Socioloģiskais pētījums, visticamāk, pašreiz atklātu tādu gadījumu pieaugumu, kuros persona (vai abi laulātie) atrodas šajā situācijā.

[11] Konvencijas skaidrojošais ziņojums tika pieņemts saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības K.3. pantu par jurisdikciju, lēmumu atzīšanu un izpildi laulības lietās (OV 1998, C 221, 27. lpp.; turpmāk tekstā – "Borasas [*Borrás*] ziņojums"). Padome to pieņēma 1998. gada 28. maijā.

25. 1998. gada konvencija nestājās spēkā. Kad Kopiena nedaudz vēlāk ieguva kompetenci tiesu iestāžu sadarbības jomā, tās normas iekļāva Regulā Nr. 1347/2000, kuras 6. apsvērumā ir atsauce uz turpinātību starp šiem tiesību aktiem.

26. Pēc trim gadiem Regula Nr. 2201/2003 aizstāja Regulu Nr. 1347/2000, paplašinot tās piemērošanas jomu uz procedūrām un lēmumiem par vecāku atbildību, kas nav saistīti ar laulības šķiršanas lietām. Savukārt netika skarti noteikumi par starptautisko jurisdikciju laulības šķiršanas, laulāto atšķiršanas vai laulības atzīšanas par neesošu lietās.

27. Regula Nr. 2201/2003 zaudēs spēku 2022. gada 1. augustā, jo 2019. gada 25. jūnijā tika pieņemta Regula (ES) 2019/1111 [12], kas ir izstrādāta, lai risinātu tās piemērošanas trūkumus attiecībā uz procedūrām, kurās ir iesaistīts bērns. Starptautiskās jurisdikcijas tiesas laulības krīžu situācijām nemainās.

28. Jurisdikcijas laulības šķiršanas, laulāto atšķiršanas vai laulības atzīšanas par neesošu jomā normu vienādais raksturs turpmākos tiesību aktos un tas, ka par tām trūkst skaidrojuma Regulā Nr. 2201/2003, pārveido iepriekšējos tiesību aktus (tam izrietot, konkrētāk, no Borasas ziņojuma) par centrālo, lai arī ne vienīgo elementu "pastāvīgās dzīvesvietas" jēdziena, kas ir izmantots regulas 3. pantā, izpratnei [13].

B. "Pastāvīgā dzīvesvieta" saskaņā ar Regulas Nr. 2201/2003 3. pantu

29. Regulas Nr. 2201/2003 3. pants ietver instrumentu, ko izmanto, lai savā kompetences jomā tas nodrošinātu personu brīvu pārvietošanos Eiropas brīvības, drošības un tiesiskuma telpā [14].

30. Pārvietošanās brīvības pareiza izpratne dalībvalstīm prasa atturēties gan no tiešu ierobežojumu noteikšanas tās īstenošanai, gan no tādu šķēršļu radīšanas, kam netieši ir līdzīga atturoša iedarbība.

31. Ģimenes tiesību atšķirības starp dalībvalstīm vai grūtības, kuras piedzīvo persona, lai tiktu atzīts tās civilstāvoklis ārpus dalībvalsts, kurā šis stāvoklis ir nodibināts, ir atbilstošas, lai radītu šo atturošo iedarbību.

32. Apzinoties šo realitāti, Eiropas likumdevējs ieviesa šo vienoto tiesisko regulējumu, lai atvieglotu piekļuvi dalībvalstu tiesām tajās tiesvedībās par laulības šķiršanu, laulāto atšķiršanu vai laulības atzīšanu par neesošu, kurās ir ietverts kāds ārvalstu elements, kā arī attiecīgo spriedumu savstarpēju atzīšanu [15].

[12] Padomes Regula par jurisdikciju, lēmumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par bērnu starptautisko nolaupīšanu (pārstrādāta redakcija) (OV 2019, L 178, 1. lpp.). Ņemot vērā tās 100. panta pārejas noteikumus, šī regula atceļ spēkā esošo regulu no 2022. gada 1. augusta: skat.104. pantu.

[13] Skat. Regulas Nr. 1347/2000 6. apsvērumu un Regulas Nr. 2201/2003 3. apsvērumu. Šie apsvērumi ir pārņemti, lai interpretētu spēkā esošo 3. pantu, 2007. gada 29. novembra spriedumā *Sundelind Lopez* (C-68/07, EU:C:2007:740; turpmāk tekstā – "spriedums *Sundelind Lopez*"), 26. punkts. Atsauce uz Borasas ziņojumu kā uz spēkā esošās regulas interpretācijas apstiprinājumu ir bieži sastopama ģenerāladvokātu secinājumos: skat. ģenerāladvokātes E. Šarpstones [*E. Sharpston*] secinājumus lietā *Purrucker* (C-256/09, EU:C:2010:296), 13., 84., 85. un 86. punkts; ģenerāladvokātes J. Kokotes [*J. Kokott*] secinājumus lietā *Hadadi* (C-168/08, EU:C:2009:152), 37., 57. un 58. punkts; ģenerāladvokāta Ī. Bota [*Y. Bot*] secinājumus lietā *Liberato* (C-386/17, EU:C:2018:670), 55. un 69. punkts; vai ģenerāladvokāta H. Saugmandsgora Ēes [*H. Saugmandsgaard Øe*] secinājumus lietā UD (C-393/18 PPU, EU:C:2018:749), 28. punkts.

[14] Spriedums, 2016. gada 13. oktobris, *Mikołajczyk* (C-294/15, EU:C:2016:772), 33. punkts: "[..] saskaņā ar Regulas Nr. 2201/2003 preambulas 1. apsvērumu šīs regulas mērķis ir izveidot brīvības, drošības un tiesiskuma telpu, kurā tiek nodrošināta personu brīva pārvietošanās."

[15] Regulas Nr. 1347/2000 4. apsvērums.

33. Regulas Nr. 2201/2003 3. panta 1. punkta a) apakšpunktā ir atkārtota atsauce uz viena vai abu laulāto pastāvīgo dzīvesvietu, lai precizētu, kuras tiesas ir kompetentas izspriest šos strīdus.

1. Autonoma interpretācija

a) Pastāvīgās dzīvesvietas jēdziena tuvināšana citos tiesību aktos

1) Vispārīgi

34. Vairākos Eiropas Savienības aktos tiesu iestāžu sadarbībai ģimenes tiesību jomā saskaņā ar atsevišķām daudzpusējām starptautiskām konvencijām [16] ir atsauce uz attiecīgās(-o) personas(-u) pastāvīgo dzīvesvietu kā starptautiskās jurisdikcijas (tiešas vai nolēmumu atzīšanas) kritēriju un kolīziju normu piesaistes kritēriju [17].

35. Pastāvīgā dzīvesvieta ir biežs kritērijs arī citās Savienības tiesību jomās [18] un starptautiskās konvencijās [19]. Attiecīgo tiesību aktu kopīgā iezīme ir tāda, ka šis jēdziens netiek definēts, kā arī tā interpretācijai nav atsauces uz dalībvalstu (vai līgumslēdzēju valstu) tiesību aktiem [20].

36. Sarunvalodā apzīmējums "pastāvīgā dzīvesvieta" nozīmē regulāru vai stabilu uzturēšanos noteiktā vietā. Tomēr tā juridiskai izmantošanai ir nepieciešams kas vairāk nekā interpretācija tikai atbilstoši vārdu parastajai nozīmei [21].

37. Preambulas, skaidrojošie ziņojumi, sagatavošanas darbi un Tiesas judikatūra norāda uz tendenci identificēt pastāvīgo dzīvesvietu ar personas "interešu centru". Lai to noteiktu, teorētiski tiek izmantota noteiktu *piesaistes faktoru* grupa; un, konkrētāk, šo faktu izvērtēšana, ņemot vērā katra gadījuma apstākļus [22].

38. Šo interešu būtību, kā arī atbilstošus aspektus un norādes (faktiski *piesaistes faktorus*), kas nosaka personas pastāvīgo dzīvesvietu, iezīmē normas, kurā ir paredzēts kritērijs, kas piešķir jurisdikciju, konteksts. Ir jāņem vērā arī šī noteikuma, kā arī noteikumu kopuma, kurā tas iekļaujas, mērķis.

[16] Piemēram, Konvencija par iestāžu pilnvarām un tiesību aktiem, kas piemērojami attiecībā uz bērnu aizsardzību, kura parakstīta Hāgā 1961. gada 5. oktobrī; Konvencija par laulības šķiršanas un laulāto atšķiršanas atzīšanu, kas parakstīta Hāgā 1970. gada 1. jūnijā; Konvencija par jurisdikciju, piemērojamiem likumiem, atzīšanu, izpildi un sadarbību sakarā ar vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem, kas ir parakstīta Hāgā 1996. gada 19. oktobrī; vai Eiropas Konvencija par spriedumu atzīšanu un izpildi lietās par aizbildnību pār bērnu un lietās par aizbildnības atjaunošanu pār bērnu, kas ir parakstīta Luksemburgā 1980. gada 20. maijā.

[17] Tradicionālie kritēriji kā pilsonība vai domicils, kas iepriekš bija prioritāri attiecībā uz saiknes starp personu un tiesību sistēmu izpausmi, tiek atmesti vai tiek atbīdīti otrā plānā.

[18] Skat., piemēram, Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (EK) Nr. 883/2004 (2004. gada 29. aprīlis) par sociālās nodrošināšanas sistēmu koordinēšanu (OV 2004, L 166, 1. lpp.), kurā ir izmantots vārds "dzīvesvieta". Tā 1. panta j) punktā ir noteikts, ka tā ir "vieta, kurā persona pastāvīgi dzīvo". 2014. gada 5. jūnija spriedumā I (C-255/13, EU:C:2014:1291) šajā kontekstā ir nošķirta "dzīvesvieta" un "uzturēšanās".

[19] Piemēram, Eiropas Padomes Konvencijā par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu, kas parakstīta Stambulā 2011. gada 11. maijā (44. pants).

[20] Šī iztrūkuma pamatā ir vēlme neietekmēties no citiem aktiem, kuros ir izmantots tas pats jēdziens, kā norāda Lagarde, P., *Informe explicativo al Convenio relativo a la competencia, la ley aplicable, el reconocimiento, la ejecución y la cooperación en materia de responsabilidad parental y de medidas de protección de los niños, hecho en La Haya el 19 de octubre de 1996*, no: *Actes et documents de la Dix-huitième session de la Conférence de La Haye de droit international privé*, 1996, II sējums, 552. lpp., 40. punkts.

[21] Šajā nozīmē skat. ģenerāladvokātes J. Kokotes secinājumus lietā A (C-523/07, EU:C:2009:39), 15. punkts, attiecībā uz Regulas Nr. 2201/2003 8. pantā minēto pastāvīgo dzīvesvietu.

[22] *Ad casum* izvērtēšana – loģiski – ir jāveic valsts tiesām. Tā kā gadījumi ir īpaši, "vienā lietā sniegtās norādes [..] tikai piesardzīgi var tikt attiecinātas uz citu lietu". Spriedums, 2018. gada 28. jūnijs, HR (C-512/17, EU:C:2018:513; turpmāk tekstā – "spriedums HR"), 54. punkts.

39. Pastāvīgās dzīvesvietas jēdziens un tā interpretācija Regulas Nr. 2201/2003 ietvaros ir autonoma, kā atkārtoti ir norādījusi Tiesa [23]. Šīs regulas normu konteksts un mērķi tādējādi norāda analoģijas un pielīdzināšanas izmantošanas ierobežojumus starp tiesību nozarēm [24].

2) Tiesu iestāžu sadarbība civillietās citās nozarēs

i) Bērna pastāvīgā dzīvesvieta

40. Tiesa bērnu pastāvīgo dzīvesvietu lietās par vecāku atbildību pielīdzina to vitālo interešu centram, kas ir atzīstams, izmantojot tādu pierādījumu grupu:

– kuri tiek izvēlēti, jo atbilst vai ir saistīti ar tās normas kontekstu, kurā ir ietverts kritērijs [25], un ar Regulas Nr. 2201/2003 mērķiem, ņemot vērā bērna intereses [26]; un

– kuri tiek piemēroti (un izvērtēti), ņemot vērā visus katrā konkrētā gadījumā pastāvošos apstākļus [27].

41. Tiesa savukārt noraida, ka vienkārši būtu pieņemamas šī jēdziena definīcijas vai interpretācijas citās Savienības tiesību nozarēs (it īpaši sociālā nodrošinājuma un civildienesta jomā). Tieši tādēļ, ka konteksts ir atšķirīgs, "izvērtējot bērnu pastāvīgo dzīvesvietu Regulas [Nr. 2201/2003] 8. panta 1. punkta ietvaros, [to] nevar piemērot tieši [28].

ii) Mirušas personas pastāvīgā dzīvesvieta

42. Šī pati pieeja tiek piemērota *mutatis mutandis* mirušās personas pēdējās pastāvīgā dzīvesvietas, ko izmanto Regula (ES) Nr. 650/2012, konkretizēšanai [29].

43. Šīs regulas apsvērumos uz šādu dzīvesvietu ir atsauce kā uz mirušā "ģimenes interešu centr[u] un [centru, kurā] norisinājās viņa sociālā dzīve"; un ir ierosināts noteikt to, "vispārēji [..]izvērtē[jot] mirušā dzīves apstākļ[us] gados pirms viņa nāves un nāves brīdī, ņemot vērā visus attiecīgos faktiskos apstākļus, jo īpaši mirušā uzturēšanās attiecīgajā valstī ilgumu un regularitāti, kā arī šādas uzturēšanās apstākļus un iemeslus". Šādi noteiktai pastāvīgajai dzīvesvietai "būtu jāatspoguļo cieša un stabila saikne ar attiecīgo valsti, ievērojot šīs regulas īpašos mērķus" [30].

[23] Turpat, 40. punkts: "Tā kā šajā regulā [Nr. 2201/2003] nav definēts [..] "pastāvīgās dzīvesvietas" jēdziens, kā arī nav atsauces uz dalībvalstu tiesībām šajā saistībā, [..] [tas] ir jāinterpretē, ņemot vērā tiesību normu [..] kontekstu un [..] tostarp [..] tās [..] mērķi." Arī parasti priekšroka tiek dota autonomai interpretācijai: skat. šo secinājumu 35. punktu un 20. zemsvītras piezīmi.

[24] Nepiekrītu Francijas apgalvojumam, ka *pašam* pastāvīgās dzīvesvietas *jēdzienam* šajā un citās regulās (konkrētāk, Eiropas Parlamenta un Padomes Regulā (ES) Nr. 650/2012 (2012. gada 4. jūlijs) par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, nolēmumu atzīšanu un izpildi un publisku aktu akceptēšanu un izpildi mantošanas lietās un par Eiropas mantošanas apliecības izveidi (OV 2012, L 201, 107. lpp.)) ir jābūt kopīgam.

[25] Atbilstošās normas ir tās, kuras atsaucas uz pastāvīgo dzīvesvietu kā jurisdikcijas kritēriju, kā arī Regulas Nr. 2201/2003 11. pants par nelikumīgu aizvešanu. Skat. spriedumu HR pirmajam gadījumam; un spriedumu, 2017. gada 8. jūnijs, OL (C-111/17 PPU, EU:C:2017:436; turpmāk tekstā – "spriedums OL"), otrajam gadījumam.

[26] Tostarp Regulas Nr. 2201/2003 12. apsvērums; spriedumi, 2009. gada 2. aprīlis, A (C-523/07, EU:C:2009:225; turpmāk tekstā – "spriedums A"), 35. punkts; OL, 66. punkts; HR, 59. punkts. Acīmredzami šis elements nepastāv pieaugušas personas pastāvīgās dzīvesvietas gadījumā.

[27] Tostarp spriedumi A, 37. un nākamie punkti; 2010. gada 22. decembris, *Mercredi* (C-497/10 PPU, EU:C:2010:829), 47. un nākamie punkti; kā arī OL, 42. un nākamie punkti.

[28] Spriedums A, 36. punkts.

[29] Mirušā pēdējā pastāvīgā dzīvesvieta ir vispārējs piesaistes kritērijs, lai noteiktu starptautisko jurisdikciju un piemērojamos tiesību aktus.

[30] 23. un 24. apsvērums. Skat. arī manus secinājumus lietā E. E. (C-80/19, EU:C:2020:230), 45. un nākamie punkti; un spriedumu E. E. (Jurisdikcija un mantošanai piemērojamie tiesību akti), 38.–40. punkts.

iii) Maksātnespējīga parādnieka pastāvīgā dzīvesvieta

44. Pastāvīgā dzīvesvieta – visbeidzot – ir starptautiskās jurisdikcijas (netiešs) kritērijs un tādējādi Regulas (ES) 2015/848 par maksātnespējas procedūrām [31] kolīziju normas piesaistes kritērijs.

45. Tās 3. panta 1. punktā ir prezumēts, ka parādnieka "galveno interešu centrs", ja runa ir par privātpersonu, ir viņa pastāvīgā dzīvesvieta. Šajā jomā svarīgas ir saimnieciskās un finanšu intereses; ir jāizvērtē norādes, kas ļautu trešām personām viegli pārliecināties par šo "interešu centru" [32].

b) Šīs pieejas pielāgošana Regulas Nr. 2201/2003 3. panta 1. punktam

46. Minētā pieeja tās elastīguma dēļ ir piemērota, lai noteiktu Regulas Nr. 2201/2003 3. pantā minēto pastāvīgo dzīvesvietu, tādējādi, ka tā ļauj piešķirt jurisdikciju dalībvalsts tiesām laulības šķiršanas, laulāto atšķiršanas vai laulības atzīšanas par neesošu lietās.

47. Regulā nav vadlīniju par to, kas ir vai kā tiek noteikta pieaugušas personas "pastāvīgā dzīvesvieta" laulības krīzes situācijā, kā arī nav atsauces uz valstu tiesību sistēmām šajā nolūkā. Šis iztrūkums ir apzināta izvēle (un kopīgs ar agrākajiem tiesību aktiem).

48. Borasas ziņojumā tas ir uzsvērts, norādot:

– Par to notika diskusijas, iekļaujot (tagadējā) 3. panta 1. punkta a) apakšpunkta sesto ievilkumu [33]; beigās tika noraidīta tādas normas ieviešana, kas precizētu pastāvīgo dzīvesvietu 1998. gada konvencijas mērķiem [34].

– Tika ņemta "vērā īpaši" definīcija, ko Tiesa izmantoja citās jomās, saskaņā ar kuru "pastāvīgā dzīvesvieta" ir "vieta, kur ieinteresētā persona ar vēlmi piešķirt stabilu raksturu ir izveidojusi pastāvīgo vai parasto savu interešu centru" [35].

– Tika noraidīti citi priekšlikumi [36], kas liek saprast, ka tas priekšlikums, kuru ņēma "vērā īpaši", tika pieņemts kā darba jēdziens sarunās.

49. Ņemot vērā turpinātību starp 1998. gada konvenciju un spēkā esošo regulu, var secināt, ka starptautiskās jurisdikcijas laulības šķiršanas, laulāto atšķiršanas vai laulības atzīšanas par neesošu lietās pašreizējo kritēriju pamatā ir tas pats mērķis.

50. Svarīgo interešu konkretizēšana, nosakot laulāto pastāvīgo dzīvesvietu, kā arī piesaistes faktoru izvēle, izvērtējot tos kopā, notiek katrā konkrētā gadījumā, un, kā jau minēju, tā ir īstenojama autonomi, ņemot vērā Regulas Nr. 2201/2003 noteikumu un mērķa kontekstu [37].

[31] Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (2015. gada 20. maijs) par maksātnespējas procedūrām (OV 2015, L 141, 19. lpp.).

[32] Regulas 2015/848 28. apsvērums un spriedums, 2020. gada 16. jūlijs, *Novo Banco* (C-253/19, EU:C:2020:585), 21. punkts.

[33] Ekvivalents 1998. gada konvencijā bija 2. panta 1. punkta a) apakšpunkta sestais ievilkums.

[34] Borasas ziņojums, 32. punkts.

[35] Minēts iepriekš. Šī definīcija atbilst lietām civildienesta un sociālā nodrošinājuma jomā.

[36] Minēts iepriekš.

[37] Šo secinājumu 38. un 39. punkts.

51. Nedrīkst aizmirst arī to, ka šajās lietās situācija var ātri mainīties tieši laulības krīzes dēļ. Bieži notiek pastāvīgās dzīvesvietas maiņa, kam, iespējams, seko viena no laulātajiem atgriešanās savā izcelsmes dalībvalstī, ja laulātajiem ir dažādas pilsonības.

2. Regulas Nr. 2201/2003 3. panta konteksts un mērķis

a) Precizējums: pastāvīgās dzīvesvietas funkcijas Regulas Nr. 2201/2003 II nodaļas 1. iedaļā un jēdziena vienotība

52. Pastāvīgā dzīvesvieta un dalībvalsts pilsonība ir Regulas Nr. 2201/2003 II nodaļas ("Piekritība") 1. iedaļas ("Laulības šķiršana, laulāto atšķiršana un laulības atzīšana par neesošu") galvenie elementi.

53. Šiem elementiem ir divas funkcijas: piešķirt starptautisko jurisdikciju strīdos, kas attiecas uz laulības krīzi, saskaņā ar 3. pantu; un noteikt šīs iedaļas tvērumu saskaņā ar 6. un 7. pantu [38].

54. Jēdziens "pastāvīgā dzīvesvieta" abos gadījumos ir tas pats, tādēļ 3. panta 1. punkta ietvaros noteiktā definīcija ir attiecināma uz 6. un 7. pantu. Tas izriet no Regulas Nr. 1347/2000 – kas bija spēkā pirms tagad spēkā esošās regulas – 8. apsvēruma, kurā tiesību akts ir attiecināts arī uz trešo valstu pilsoņiem, kuru "saites ar kādas dalībvalsts teritoriju ir pietiekami ciešas, *ievērojot šajā regulā noteiktos jurisdikcijas pamatus*" [39].

b) "Ad hoc" starptautiskās jurisdikcijas kritērijs

55. Laulības krīzes situācijām Regulas Nr. 2201/2003 3. panta 1. punkta a) un b) apakšpunkts nosaka starptautisko jurisdikciju, pamatojoties uz viena vai abu laulāto personīgajiem apstākļiem. Tās ir ekskluzīvas jurisdikcijas, starp kurām nepastāv hierarhija [40].

56. Jurisdikciju uzskaitījums atkārto Regulas Nr. 1347/2000 3. panta kritērijus, un [savukārt] tas atkārto 1998. gada konvencijas 2. panta kritērijus. Attiecībā uz pastāvīgo dzīvesvietu kritēriji ir šādi:

– *kopīga abu pušu* pastāvīgā dzīvesvieta vai dzīvesvieta, kas bija kopīga iepriekš [41];

– *vienas puses* pastāvīgā dzīvesvieta:

[38] Saskaņā ar 6. pantu spēkā esošie jurisdikcijas noteikumi atbilstoši katras dalībvalsts tiesību aktiem nevar tikt izmantoti tiesvedībās, kurās atbildētājam ir pastāvīgā dzīvesvieta vienā no tām vai kuru pilsonība tam ir (vai Īrijas gadījumā tam ir domicils šajā valstī). Spriedumā *Sundelind Lopez* Tiesa atzina, ka pārējās jurisdikcijas var tikt izmantotas attiecībā uz personu, kurai nav pastāvīgās dzīvesvietas dalībvalstī vai kurai nav vienas no dalībvalstīm pilsonības, ja vien nav nevienas kompetentās dalībvalsts saskaņā ar regulu.

[39] Mans izcēlums.

[40] Spriedums *Hadadi*, 48. punkts. Starp šīm jurisdikcijām nepastāv formāla hierarhija, lai gan bija viedokļi par labu tās ieviešanai, pārstrādājot regulu (tādu viedokli izteikusi *Groupe européen de droit international privé* tās sanāksmē Antverpenē 2018. gada septembrī: https://www.gedip-egpil.eu/documents/Anvers%202018/DivorceCompletV5.7.2.19.pdf). Jaunajā 3. pantā ir saglabātas visas tās pašas piekritības normas vienā līmenī. Atšķiras katra šī noteikuma pieņemamības pakāpe: šajā ziņā Borasas ziņojumā, 30. un 32. punkts, ir uzsvērts, ka daži ietvertie kritēriji bija plaši pieņemti dalībvalstīs, bet citiem bija nepieciešama politiska apņemšanās. Pēdējie atbilst pašreizējā 3. panta 1. punkta a) apakšpunkta piektajam un sestajam ievilkumam.

[41] Šajā otrajā gadījumā ir nepieciešams, lai viens no laulātajiem joprojām dzīvotu šajā valstī. Nav noteikts brīdis, kurā ir konstatējams šis apstāklis. Piektajā un sestajā ievilkumā ir norādīts prasības celšanas brīdis, un šķiet saprātīgi uzskatīt, ka tas ir šis brīdis arī pārējo jurisdikciju gadījumā.

– ja ir iepriekšēja vienošanās ar otru pusi, ja pieteikums ir kopīgs; tādā gadījumā jurisdikcija var būt prasītāja vai atbildētāja pastāvīgās dzīvesvietas dalībvalsts tiesām;

– ja tā ir atbildētāja pastāvīgā dzīvesvieta;

– ja tā ir prasītāja pastāvīgā dzīvesvieta, ja prasītājs tajā ir dzīvojis vismaz gadu pirms prasības celšanas vai sešus mēnešus, ja tā atrodas prasītāja pilsonības dalībvalstī (vai Apvienotās Karalistes vai Īrijas gadījumā – "domicils" šajā dalībvalstī).

57. Borasas ziņojumā ir izskaidrota jurisdikciju izvēle un to alternatīvais raksturs: tās atbilst pušu interesēm, nodrošina elastīgu regulējumu, kas ir piemērots personu mobilitātei, un tās ir tuvas, to saprotot kā reālu saikni starp personu un dalībvalsti. Piekritības normām ir "jābūt personām labvēlīgām, vienlaikus saglabājot tiesisko drošību" [42].

58. Tiesa ir pieņēmusi šos skaidrojumus dažādos spriedumos par Regulas Nr. 2201/2003 3. panta 1. punktu [43].

59. Borasas ziņojumā ir norādīts arī, ka iespēja celt prasību vietā, kas atbilst tikai viena no laulāto interešu centram, ja tas nav atbildētājs un ja nav panākta vienošanās starp laulātajiem, dokumentā ir ietverta, jo atsevišķām dalībvalstīm tas bija *sine qua non* nosacījums, lai pieņemtu 1998. gada konvenciju [44].

60. Šādi atspoguļojas bažas par īpašo gadījumu, kad laulātais maina dzīvesvietu, laulības krīzes dēļ pārceļoties uz citu dalībvalsti, – šis scenārijs ir minēts iepriekš [45]. Šāda pārcelšanās bieži vien nozīmē atgriešanos, pat tūlītēju, savā domicilā, kāds tas bija pirms laulības noslēgšanas, vai savas pilsonības domicilā. Šajos gadījumos ir jāizvērtē saikne starp personu un tiesu, lai arī vēl nav izveidojies objektīvs ģeogrāfisks tuvums.

3. Pastāvīgā dzīvesvieta starptautiskās jurisdikcijas piešķiršanai

61. Jēdziens, uz kuru balstās Regulas Nr. 2201/2003 3. panta 1. punkta a) apakšpunkta jurisdikcijas pamati:

– atbilst personas *vitālo* interešu centram, par tādu uzskatot sociālās dzīves centru un ģimenes dzīves centru. *Profesionālo* un *mantisko* interešu lokalizācija palīdz noteikt šo centru; tomēr šie faktori vieni paši nevar atspēkot personīgo interešu nozīmīgumu, ja tās nesakrīt ar ģeogrāfisko vietu;

– principā nozīmē personas kvalificētu *uzturēšanos* (un ne tikai klātbūtni) kādā vietā: vai nu tā ir pastāvīga, vai tai ir zināma regularitāte vai noteiktība, un tādējādi tiek izpildīti nosacījumi faktiskai integrācijai sociālajā vidē.

[42] Borasas ziņojums, 27., 28., un 30. punkts. Regulas Nr. 1347/2000 12. apsvērumā bija atsauce uz reālas saites pastāvēšanu starp attiecīgo personu un jurisdikcijas dalībvalsti, nenošķirot lietas par laulības krīzi vai lietas par vecāku atbildību.

[43] Spriedumi, *Sundelind Lopez*, 26. punkts; *Hadadi*, 48. punkts; un 2016. gada 13. oktobris, *Mikołajczyk* (C-294/15, EU:C:2016:772), 49. un 50. punkts.

[44] Šo secinājumu 40. zemsvītras piezīme.

[45] Šo secinājumu 51. punkts.

62. Uzturēšanās uzskatīšana par pieaugušas personas "pastāvīgo dzīvesvietu" nav *vienmēr* atkarīga no noteikta laika notecējuma. Tā nav atkarīga arī no tā, ka šajā laikā nostiprinās *objektīvs* ģeogrāfisks tuvums starp personu un tiesu, kas izskata laulības šķiršanas, laulāto atšķiršanas vai laulības atzīšanas par neesošu lietu.

63. Tas, ka Regulas Nr. 2201/2003 3. panta 1. punkta a) apakšpunkta piektajā un sestajā ievilkumā ir prasīts, lai papildus pastāvīgās dzīvesvietas prasībai būtu izpildītas dažas prasības attiecībā uz laika periodu, nav būtiski pašai dzīvesvietai, lai to varētu uzskatīt par "pastāvīgu" [46].

64. Prasība, ka prasītājam ir jābūt nodzīvojušam pastāvīgās dzīvesvietas valstī vienu gadu vai sešus mēnešus, ja tā ir viņa pilsonības valsts (attiecīgā gadījumā "domicils"), mazina "laika" faktora kā dzīvesvietas pastāvīgā rakstura rādītāja nozīmi.

65. Tādējādi ir pareizi uzskatīt, ka Regulas Nr. 2201/2003 3. panta izpratnē ir iespējams, ka laulātais gandrīz nekavējoties (vai īsā laika periodā) iegūst pastāvīgo dzīvesvietu laulības krīzes izraisītas dzīvesvietas maiņas dēļ.

66. Šajos apstākļos fiziskas klātbūtnes ilgumu, regularitāti vai pastāvīgumu, kas parasti raksturo "pastāvīgo dzīvesvietu", var izsecināt vai pat aizvietot ar pieaugušas personas *nodomu* apmesties un integrēties citā dalībvalstī (vai atgriezties izcelsmes valstī un atkal integrēties tajā), iegūstot jaunu pastāvīgo dzīvesvietu un atstājot iepriekšējo dzīvesvietu [47].

67. Šis nodoms var pastāvēt jau no paša sākuma vai izveidoties pakāpeniski. Abos gadījumos, lai to ņemtu vērā, tam ir jāizpaužas konkrētos elementos vai ārējos apstākļos [48]. Pretējā gadījumā jurisdikciju piešķirošās normas piemērošana būtu pārāk sarežģīta vai pat neiespējama.

68. Lai atzītu personas vitālo interešu centru (vai attiecīgā gadījumā nodomu to izveidot) kādā vietā Regulas Nr. 2201/2003 3. panta 1. punkta a) apakšpunkta izpratnē, tāpat kā citās blakusjomās [49] ir jāņem vērā visi faktori, kas ir piemēroti, lai atklātu dzīves saikni starp personu un šo vietu.

69. Konkrētāk, šādi var būt personas uzturēšanās teritorijā nosacījumi un iemesli un tās ilgums un regularitāte ar niansēm, kas tika iepriekš norādītas. Tostarp, bet ne tikai, minētie pierādījumi ir šādi:

– vieta ir izcelsmes valstī;

– tā ir vieta, kurā atrodas radinieki un draugi;

– persona šajā vietā dzīvo regulāri ar īres līgumu vai savā īpašumā vai arī ir veikusi darbības, lai tas notiktu;

– tā ir personas pilsonības valsts;

[46] Šo prasību pievienošanu mēdz skaidrot kā vēlmi ierobežot *forum actoris*, kas ir paredzēts 3. panta 1. punkta a) apakšpunkta pēdējos divos ievilkumos. Šis skaidrojums, ja tas ir atbilstošs, nenoraida šādu prasību sekas uz pastāvīgās dzīvesvietas jēdzienu.

[47] Ja nav nodoma atstāt dzīvesvietu, pastāvīgā dzīvesvieta paliek tā pati.

[48] Spriedums HR, 46. punkts un tajā minētā judikatūra.

[49] Šajā ziņā attiecībā uz mirušā pastāvīgo dzīvesvietu spriedums E. E. (Jurisdikcija un mantošanai piemērojamie tiesību akti), 38. punkts; un mani secinājumi tajā pašā lietā (C-80/19, EU:C:2020:230), 49. un nākamie punkti. Attiecībā uz bērna pastāvīgo dzīvesvietu tostarp spriedums A, 39. punkts.

– personai ir vai tā meklē stabilu darbu šajā vietā;

– persona iesaistās šīs vietas kultūrā.

70. Šo vai līdzīgu norāžu (kas, atkārtošu, neizsmeļ iespējamo norāžu sarakstu)[50] atbilstību apstiprina Tiesas judikatūra par mazgadīga bērna vai zīdaiņa pastāvīgo dzīvesvietu. Tā vitālais centrs izriet no integrācijas ģimenes un sociālajā vidē – kas ir tā vecāka, no kura bērns ir atkarīgs, vide –, pamatojoties uz elementiem, ko pati Tiesa ir norādījusi šādas vides noteikšanai[51].

C. Viena pastāvīgā dzīvesvieta

71. Noteikt pieaugušas personas pastāvīgo dzīvesvietu un, pamatojoties uz to, izlemt, kurai tiesai ir jurisdikcija izskatīt laulības šķiršanas prasību, ir uzdevumi, kas piekrīt tiesai, kurā ir celta šī prasība. Tiesai ir jācenšas noteikt *vienu* pastāvīgo dzīvesvietu – vai nu viena, vai abu laulāto.

72. Protams, Regulas Nr. 2201/2003 3. panta 1. punkts neizslēdz vairāku kompetento tiesu esamību, kā arī tiesas izvēli (*forum shopping*) strīdos tikai par laulības šķiršanu, laulāto atšķiršanu vai laulības atzīšanu par neesošu. Tiesvedību vienlaicīguma jautājums ir paredzēts un atrisināts regulas 19. panta 1. un 3. punktā.

73. Tomēr uzskatu, ka šis arguments nepamato turpmāku jurisdikcijas pamatu paplašināšanu, vispārīgi atzīstot iespēju *pastāvīgi* dzīvot vairākās vietās vienlaikus Regulas Nr. 2201/2003 3. panta 1. punkta izpratnē.

74. Pret šādu interpretāciju liecina šīs normas formulējums, tās mērķis un citi sistemātiska rakstura apsvērumi.

1. Terminu formulējums un nozīme

75. Regulas Nr. 2201/2003 3. panta 1. punkta a) apakšpunktā visur ir atsauce uz *pastāvīgās dzīvesvietas dalībvalsts* tiesām, lietojot vienskaitli.

76. Vienlaikus saskaņā ar regulas 66. pantu, kas nosaka jurisdikcijas noteikšanu dalībvalstīs ar divām vai vairāk tiesību sistēmām, "visas norādes uz pastāvīgu dzīvesvietu šādā dalībvalstī attiecas uz pastāvīgu dzīvesvietu [*vienā*] teritoriālajā vienībā"[52].

77. Turklāt, ja pastāvīgā dzīvesvieta ir pielīdzināma personas vitālo interešu *centram*, pieņemt vairāku šādu dzīvesvietu vienlaicīgu pastāvēšanu nebūtu atbilstoši.

[50] Papildus varētu minēt, piemēram, reģistrāciju iestādēs vai, ja pieaugušais dzīvo kopā ar skolas vecuma bērniem, viņu pieteikšanu bērnudārzā vai skolā: šajā ziņā ģenerāladvokātes J. Kokotes secinājumi lietā A (C-523/07, EU:C:2009:39), 44. punkts.

[51] Spriedumi A, 40. punkts; 2010. gada 22. decembris, *Mercredi* (C-497/10 PPU, EU:C:2010:829), 53.–56. punkts; 2014. gada 9. oktobris, C (C-376/14 PPU, EU:C:2014:2268), 52. punkts; HR, 44.–47. punkts.

[52] Mans izcēlums.

78. Savukārt nekas neliedz pastāvēt vairākām "parastām" dzīvesvietām [53], proti, ka vienai personai līdz ar tās pastāvīgo vai galveno dzīvesvietu ir vēl cita vai citas sekundāras dzīvesvietas (brīvdienām, darba vajadzībām u.tml.). Šīm pēdējām nav nekādas ietekmes Regulas Nr. 2201/2003 3. panta kontekstā.

2. Normas mērķis

79. Atzīt, ka ir iespējamas vairākas *pastāvīgās* dzīvesvietas, arī neatbilstu mērķim, kāds Regulai Nr. 2201/2003 ir saskaņā ar tās 3. panta 1. punkta a) apakšpunktu.

80. Kā jau skaidroju [54], šis mērķis ir šāds:

– no vienas puses, personu mobilitātes atbalstīšana Savienībā arī tad, ja dzīvesvietas maiņa no vienas dalībvalsts uz citu notiek pēc laulības krīzes;

– no otras puses, tiesiskās drošības un tuvuma starp personām un jurisdikciju nodrošināšana.

81. Pārējie piesaistes kritēriji nodrošina līdzsvaru starp šiem diviem mērķiem: tie ir gan attiecīgo pušu interesēs, gan taisnīgas tiesas spriešanas interesēs. Šim līdzsvaram palīdz tas, ka jurisdikcijas kritēriji, kuru pamatā ir pastāvīgā dzīvesvieta, nesniedz tik daudz alternatīvu, cik ir ievilkumu Regulas Nr. 2201/2003 3. panta 1. punkta a) apakšpunktā, lai arī kā varētu šķist pirmajā acumirklī [55].

82. Vienas personas vienlaicīgu pastāvīgo dzīvesvietu skaitu brīvāka interpretācija varētu *de facto* izjaukt līdzsvaru starp pusēm, paplašinot iespējas vērsties *forum actoris*. Tā arī palielinātu grūtības iepriekš noteikt, kuras tiesas var lemt par laulības šķiršanu, laulāto nošķiršanu vai laulības atzīšanu par neesošu Savienībā [56].

83. Šie apsvērumi kopā ar tiem, kurus izklāstīšu turpinājumā, atbalsta Regulas Nr. 2201/2003 3. panta pastāvīgās dzīvesvietas jēdziena šauru interpretāciju, pat ja persona dzīvo vairākās dalībvalstīs.

[53] Izmantoju "parastās" dzīvesvietas jēdzienu pretstatā "pastāvīgajai" no ģenerāladvokāta P. Krusa Viljalona [*P. Cruz Villalón*] secinājumiem lietā *Mercredi* (C-497/10 PPU, EU:C:2010:738), 71. punkts.

[54] Šo secinājumu 57. un 58. punkts.

[55] Nosacījumi, kuriem ir pakārtota pastāvīgā dzīvesvieta kā kritērijs, kas piešķir kompetenci, paredz, ka dažas jurisdikcijas savstarpēji izslēdz cita citu un citas pārklājas. Bieži vien vairāki kritēriji ved uz vienu dalībvalsti.

[56] Komisija uzskata (tās apsvērumu tiesas sēdes aizvietošanai 14. punkts), ka divu personas pastāvīgo dzīvesvietu atzīšana Regulas Nr. 2201/2003 3. panta izpratnē "*supprime un aléa et augmente la sécurité juridique, en apportant à l'époux qui partage sa vie entre deux États, l'assurance qu'il peut saisir les juridictions de l'un de ces États sans risquer une décision d'incompétence, et les coûts associés à une telle procédure*". Šis viedoklis man nešķiet pārliecinošs. Grūtības izlemt par pastāvīgo dzīvesvietu neizzūd, atzīstot, ka tās var būt vairākas; gluži pretēji, šīs vairākas vietas būtu papildu jautājums, par kuru tiesai, kura izskata lietu, ir jāpārliecinās. Vēl viena jurisdikcijas pamata pievienošana regulas 3. pantā palielina neskaidrību par to, kur laulātais varētu tikt iesūdzēts, tostarp tāds, kuram ir vairāk nekā viena pastāvīgā dzīvesvieta.

3. Pastāvīgā dzīvesvieta, aplūkojot to no sistēmiskās interpretācijas skatpunkta (plašākā nozīmē)

84. Ja Regulas Nr. 2201/2003 3. panta tekstam, nozīmei un mērķim ir pretrunā piemērot tajā paredzētās tiesiskās sekas vairākām pastāvīgajām dzīvesvietām, šī pieeja pārsniedz no laulības krīzēm izrietošās lietas, neraugoties uz šīs regulas 8. apsvērumā noteikto [57].

85. Eiropas likumdevējs ir attiecinājis šo pašu starptautiskās jurisdikcijas kritēriju uz turpmākajiem tiesību aktiem, kas reglamentē: a) tiesību aktus, kuri ir piemērojami laulības šķiršanai un laulāto atšķiršanai [58]; b) starptautisko jurisdikciju prasībām par uzturēšanas pienākumu [59]; un c) starptautisko jurisdikciju izskatīt jautājumus par laulāto mantiskajām attiecībām saistībā ar pieteikumiem par laulības šķiršanu, laulāto atšķiršanu vai laulības atzīšanu par neesošu [60].

86. Jo plašāks kļūst Regulas Nr. 2201/2003 3. panta jēdziens "pastāvīgā dzīvesvieta", jo vairāk dalībvalstu tiesu būs iespējami kompetentas arī šajās citās jomās, apdraudot attiecīgajām personām noteikumu paredzamību [61].

87. Koncentrēšos konkrētāk uz sekām, kādas ir tiesību aktiem, kas ir piemērojami laulības šķiršanai un laulāto atšķiršanai.

88. Regulas Nr. 1259/2010 mērķis ir "[sniegt] pilsoņiem pienācīg[u] rezultāt[u] tiesiskās noteiktības, paredzamības un elastības ziņā" [62]. Šī mērķa sasniegšana paredz, ka pēc būtības ir piemērojams tikai viens tiesību akts, neraugoties uz to, kura Savienības [dalībvalsts] tiesa izskata laulības šķiršanas vai laulāto atšķiršanas lietu. No tā izriet, ka piesaistes kritēriji, kas ir noteikti Regulā Nr. 1259/2010, lai gan tie ir vairāki, ir sakārtoti "kaskādē", nevis kā alternatīvas.

89. Lai arī mazākā mērā [63], bet minētais mērķis pamatojas arī uz *forum-ius* saikni, kas ir paredzēta Regulas Nr. 1259/2010 8. pantā par piemērojamiem tiesību aktiem, ja puses tos nav izvēlējušās:

– kā sākotnēja norāde, pastāvot vairāku Regulas Nr. 2201/2003 3. panta 1. punkta jurisdikciju atbilstībai Regulas Nr. 1259/2010 8. panta piesaistes kritērijiem;

[57] "Attiecībā uz spriedumiem par laulības šķiršanu, laulāto atšķiršanu vai laulības atzīšanu par neesošu šī regula jāpiemēro tikai attiecībā uz laulības šķiršanu un nav jāattiecina uz tādiem jautājumiem kā laulības šķiršanas pamatojums, laulāto mantas piederība vai jebkuriem citiem saistītiem pasākumiem."

[58] Padomes Regulā (ES) Nr. 1259/2010 (2010. gada 20. decembris), ar kuru īsteno ciešāku sadarbību attiecībā uz tiesību aktiem, kas piemērojami laulības šķiršanai un laulāto atšķiršanai (OV 2010, L 343, 10. lpp.).

[59] Padomes Regulas (EK) Nr. 4/2009 (2008. gada 18. decembris) par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, nolēmumu atzīšanu un izpildi un sadarbību uzturēšanas saistību lietās (OV 2009, L 7, 1. lpp.) 3. panta c) punkts.

[60] Padomes Regulas (ES) 2016/1103 (2016. gada 24. jūnijs), ar ko īsteno ciešāku sadarbību attiecībā uz jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem un nolēmumu atzīšanu un izpildi laulāto mantisko attiecību jomā (OV 2016, L 183, 1. lpp.), 5. pants.

[61] Ir pamatoti uzskatīt, ka tad, ja šajā netiešajā veidā tiek pieņemtas vairākas pastāvīgās dzīvesvietas jurisdikcijas piešķiršanai, tad, interpretējot "pastāvīgās dzīvesvietas" kritēriju, kas ir ietverts tajos pašos tiesību aktos, tas būs jāpieņem arī prasībām, ja tās nav saistītas, bet gan atsevišķas.

[62] 9. apsvērums. Tā arī paredz "[novērst] tādas situācijas rašan[os], kad viens no laulātajiem ceļ laulības šķiršanas prasību, pirms to izdarījis otrs, lai nodrošinātu, ka tiesvedību reglamentē konkrēti tiesību akti, kurus viņš vai viņa uzskata par savām interesēm labvēlīgākiem". Šīs bažas nav attiecināmas uz Regulas Nr. 2201/2003 3. pantu, kas nosaka alternatīvas jurisdikcijas; tomēr tas ir interpretējams cik vien iespējams tādā veidā, lai neapdraudētu otras regulas mērķus.

[63] Atšķirībā no citām jomām šajā jomā paralēlisms starp starptautisko jurisdikciju un piemērojamiem tiesību aktiem nav galvenā problēma: tas var vispirms nerasties, ja puses izvēlas piemērojamos tiesību aktus saskaņā ar regulas 5. panta 1. punkta a), b) un c) apakšpunktu. Ir arī jāatgādina, ka šis tiesību akts, kas ir izveidots ciešas sadarbības rezultātā, netiek piemērots visās dalībvalstīs.

– tieši kā galīgais risinājums: ja puses nav izvēlējušās piemērojamos tiesību aktus un nav atbilstības arī Regulas Nr. 1259/2010 8. panta a), b) un c) punkta kritērijiem, saskaņā ar normas d) punktu piemēro tās valsts tiesību aktus, kurā atrodas tiesa.

90. Regulas Nr. 2201/2003 3. pantā minētā pastāvīgās dzīvesvietas jēdziena plaša piemērošana, kas ļautu noteikt divas vai vairākas starptautiskās jurisdikcijas, pamatojoties uz šo kritēriju, apdraudētu Regulas Nr. 1259/2010 mērķi divos veidos:

– pārraujot *forum-ius* saikni, ja tiesa darbotos kā viena laulātā vienas no pastāvīgajām dzīvesvietām tiesa, bet tai būtu jāpiemēro citas dalībvalsts tiesību akti, jo tajā ir laulāto kopēja pastāvīgā dzīvesvieta [64];

– esot par iemeslu tam, ka divas (vai vairākas) kompetentās tiesas, pamatojoties uz viena laulātā pastāvīgo dzīvesvietu vai pastāvīgajām dzīvesvietām, kas atrodas dažādās dalībvalstīs, piemērotu tās valsts tiesību aktus, kurā atrodas tiesa, saskaņā ar Regulas Nr. 1259/2010 8. panta d) punktu.

a) 3. panta 1. punkta a) apakšpunkts un spriedums "Hadadi" (3. panta 1. punkta b) apakšpunkts)

91. Manis piedāvātā šaurā interpretācija nav pretrunā Tiesas interpretācijai spriedumā *Hadadi* [65], tai Regulas Nr. 2201/2003 3. panta 1. punkta b) apakšpunkta ietvaros atzīstot vairāku dalībvalstu tiesu kompetenci, ja attiecīgajām personām ir dažādas pilsonības [66].

92. Atšķirības starp lietu, kas ir atrisināta ar spriedumu *Hadadi*, un šo lietu ir nozīmīgas. Tiesa tajā noraidīja to, ka piesaistes kritērijs "pilsonība" būtu "biežāk lietotā pilsonība", kas ir ar šo lietu nesaistīts apstāklis:

– Pirmkārt, nosacījuma par pilsonības "biežāku lietojamību" nav Regulas Nr. 2201/2003 3. pantā; savukārt tajā tiešām ir prasīts, lai dzīvesvieta būtu "pastāvīga".

– Otrkārt, pilsonībai, kas piešķir jurisdikciju minētajā 3. panta 1. punkta b) apakšpunktā, vienmēr ir jābūt kopīgai. Ja tikai vienam no laulātajiem ir dubultpilsonība un otram tās nav tiesību normas nozīmē, vērā tiek ņemta tikai kopīgā pilsonība: laulātajam ar vienu pilsonību nav ne zaudējumu, ne arī ieguvumu [67]. Tas savukārt varētu notikt, ja tiktu atzītas vairākas pastāvīgās dzīvesvietas saskaņā ar piekritības noteikumiem, kas balstās tikai uz viena laulātā pastāvīgo dzīvesvietu [68].

[64] Šī kombinācija varētu rasties šajā lietā, ja Francijas tiesa sevi atzītu par kompetentu saskaņā ar Regulas Nr. 2201/2003 3. panta 1. punkta a) apakšpunkta sesto ievilkumu, atzīstot, ka IB ir arī pastāvīgā dzīvesvieta Īrijā. Šādā gadījumā, ja puses nav izvēlējušās citu tiesību aktu piemērošanu, pēc būtības piemērojamas būs Īrijas tiesības saskaņā ar Regulas Nr. 1259/2010 8. panta a) punktu.

[65] Uz šo spriedumu savos rakstveida apsvērumos atsaucas FA, 71. un nākamie punkti, Portugāles valdība, 36. un nākamie punkti, Komisija, 13. un 32. punkts, kā arī IB savos rakstveida apsvērumos tiesas sēdes aizvietošanai, 31. punkts.

[66] Spriedums *Hadadi*, 51. un nākamie punkti.

[67] Kā prasītājam laulātajam ar dubultpilsonību nav papildu jurisdikcijas šī iemesla dēļ, bet nav arī papildu jurisdikcijas, lai celtu prasību pret viņu.

[68] Vairākas pastāvīgās dzīvesvietas var gan darboties tā laulātā labā, kam ir šīs dzīvesvietas, ja viņš ir prasītājs (pamatojoties uz 3. panta 1. punkta a) apakšpunkta piekto un sesto ievilkumu), gan pretēji viņa interesēm, ja viņš ir atbildētājs, pamatojoties uz tā paša panta 1. punkta a) apakšpunkta trešo ievilkumu.

– Treškārt, pilsonība kā piesaistes kritērijs ir, kā norādīja Tiesa, "nepārprotama un viegli piemērojama"[69], bet "biežāk lietotās" pilsonības noteikšanai ir jāņem vērā visi faktiskie apstākļi, kas ne vienmēr ļautu rast skaidru risinājumu[70].

93. Pēdējais minētais būtu iespējams, arī piemērojot piesaistes kritēriju "pastāvīgā dzīvesvieta". Tomēr neuzskatu, ka problēma tiek atrisināta (tieši pretēji), pieņemot, ka šaubu gadījumā vēlamāk ir atzīt, ka pastāv vairāk nekā viena pastāvīgā dzīvesvieta.

94. Šāda pieeja nenodrošina mazākas diskusijas starp pusēm par to, kurai no vairākām dzīvesvietām ir nozīme tiesvedībā. Drīzāk tā papildina strīdu ar jaunu sarežģītības faktoru: katru reizi, kad kāda puse norādītu kā pastāvīgas divas vai vairākas dzīvesvietas, būtu jālemj, vai tās visas patiešām tādas ir. Visbeidzot – palielinātos risks, ka "parastā" (nevis pastāvīgā Regulas Nr. 2201/2003 3. panta izpratnē) dzīvesvieta galīgi nosaka starptautisko jurisdikciju.

D. Neiespējamība noteikt pastāvīgo dzīvesvietu?

95. Regulā Nr. 2201/2003 ir paredzēti risinājumi gadījumam, ja nebūtu iespējams noteikt bērna pastāvīgo dzīvesvietu; savukārt to nav pieaugušas personas gadījumā.

96. Šis *noklusējums* nav nejaušība. Pozitīvā nozīmē tiek noraidīts, ka ir personas, kuru pastāvīgā dzīvesvieta nav pārbaudāma (lai arī to pierādīt būtu grūti). Negatīvā nozīmē, manuprāt, tas apstiprina, ka pieaugušai personai netiek atzītas divas vai vairākas pastāvīgās dzīvesvietas vairākās dalībvalstīs Regulas Nr. 2201/2003 3. panta izpratnē.

97. Ja argumentācijas labad tiktu pieņemts, ka tas tā nav un ka nav iespējams no vairākām noteikt[71] pastāvīgo dzīvesvietu Regulas Nr. 2201/2003 3. panta izpratnē, varētu iedomāties divus risinājumus:

– saskaņā ar pirmo, kam priekšroku dod Komisija[72], pietiktu ar to, ka viens no diviem (vai vairākiem) attiecīgās personas interešu centriem atrastos tās tiesas dalībvalstī, kurā ir celta šķiršanās prasība, lai tiktu atzīta šīs tiesas jurisdikcija;

– saskaņā ar otro neviens no šiem dzīves centriem dažādās dalībvalstīs nebūtu atbilstošs, lai piešķirtu jurisdikciju, pamatojoties uz pastāvīgo dzīvesvietu.

98. Iepriekš izmantotie argumenti pret vairāku vienlaicīgu pastāvīgo dzīvesvietu atzīšanu vienai personai Regulas Nr. 2201/2003 3. panta 1. punkta a) apakšpunkta kontekstā liek man dot priekšroku otrajai iespējai kā visai sistēmai mazāk traucējošai.

[69] Spriedums *Hadadi*, 51. punkts.

[70] Turpat, 55. punkts.

[71] Iespējamība, ka divām situācijām *vienlīdz* piemīt pastāvīgās dzīvesvietas raksturīgie elementi, ir maz iespējama. Lai ievērotu Regulu Nr. 2201/2003, valsts tiesām ir jācenšas noteikt vienu, kā esmu norādījis šo secinājumu 71. un nākamajos punktos.

[72] Tās rakstveida apsvērumu 33. un 34. punkts un secinājumu priekšlikums.

99. Šī otrā iespēja (kam būtu izņēmuma raksturs) apstiprinātu piesaistes kritērija "pastāvīgā dzīvesvieta" nepiemērotību, lai noteiktu starptautisko jurisdikciju. Ja tā būtu, tas katrā ziņā neatņemtu pusēm tiesisko aizsardzību Savienībā, ja būtu piemērojams viens no Regulas Nr. 2201/2003 3. panta 1. punkta pārējiem kritērijiem [73] vai ja vērstos tiesās, kas ir noteiktas katras dalībvalsts tiesību aktos [74], kuru pārējā piemērojamība ir noteikta 7. pantā.

100. Tikai pakārtoti (proti, ja šīs iespējas ir izsmeltas vai izslēgtas) un izņēmuma kārtā, ja tas būtu nepieciešams, lai nepieļautu atteikumu spriest tiesu, man šķistu pieņemami piešķirt jurisdikciju tiesām, kas atrodas jebkuras viena laulātā dzīvesvietas dalībvalstīs, ja neviena no šīm dzīvesvietām nav atzīstama par pastāvīgu Regulas Nr. 2201/2003 3. panta 1. panta a) apakšpunkta izpratnē.

V. Secinājumi

101. Ņemot vērā iepriekš izklāstīto, iesaku atbildēt uz *cour d'appel de Paris* (Parīzes apelācijas tiesa, Francija) uzdoto jautājumu šādi:

Padomes Regulas (EK) Nr. 2201/2003 (2003. gada 27. novembris) par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par Regulas (EK) Nr. 1347/2000 atcelšanu 3. panta 1. punkta a) apakšpunkts ir interpretējams tādējādi, ka jurisdikcijas piešķiršanas nolūkā var tikt atzīta tikai viena katra laulātā pastāvīgā dzīvesvieta.

Ja laulātais vienlaikus dzīvo divās vai vairākās dalībvalstīs tādējādi, ka nekādā veidā nav iespējams noteikt kādu no tām kā viņa pastāvīgo dzīvesvietu Regulas Nr. 2201/2003 3. panta 1. punkta a) apakšpunkta izpratnē, starptautiskā jurisdikcija ir nosakāma saskaņā ar citiem šīs regulas kritērijiem un attiecīgā gadījumā saskaņā ar dalībvalstīs spēkā esošajiem pārējiem noteikumiem.

Šajā pašā gadījumā izņēmuma kārtā var piešķirt jurisdikciju viena laulātā nepastāvīgas dzīvesvietas dalībvalsts tiesai, ja saskaņā ar Regulu Nr. 2201/2003 un no pārējiem jurisdikcijas pamatiem neizriet nevienas dalībvalsts starptautiskā jurisdikcija.

[73] Šajā lietā saskaņā ar informāciju, kas ir manā rīcībā, es uzskatu, ka IB varētu celt savu prasību Īrijā kā pēdējās laulāto pastāvīgās dzīvesvietas vietā, kurā vēl dzīvo viens no viņiem, un kā atbildētājas pastāvīgās dzīvesvietas vietā.

[74] Pretēji tam, kā uzskata Īrija (tās rakstveida apsvērumu tiesas sēdes aizvietošanai 10. punkts), ne visās dalībvalstīs tiek paredzēti pārējās piekritības noteikumi. Turklāt var gadīties, ka, pat ja tie ir paredzēti, tos nevar izmantot konkrētajā gadījumā, jo tas ir aizliegts ar Regulas Nr. 2201/2003 6. pantu.